

Руліцька, К. М., 2013. Доцільність використання Форсайту для прогнозування розвитку вітчизняних аграрних формувань. *Вісник НТУ «ХПИ 53»*, с. 121–125.

Стратегічні напрями розвитку сільського господарства України на період до 2020 року, 2012. Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, ред. К.: ННЦ ІАЕ.

Україна в цифрах 2016 р. [online] Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/08/Ukr_cifra_2016_u.zip [Дата звернення 20 серпня 2017].

Україна-2016 [online] Доступно: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2017/zb/07/zb_ukraine2016_u.zip [Дата звернення 20 серпня 2017].

JEL D 410

УДК 33.338.26.015

ЕКОНОМІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*В. Скупейко, к. е. н., доцент
Львівський університет бізнесу і права*

© В. Скупейко, 2017

Скупейко В. Економічне забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств

Обґрунтовано необхідність дослідження механізмів економічного забезпечення конкурентоспроможності СГП. Досліджено фази відтворення ресурсного потенціалу. Трудовий потенціал визначено ключовою складовою конкурентоспроможності СГП. Запропоновано застосовувати планову модель у процесі провадження господарсько-фінансової діяльності СГП. Доведено необхідність застосування системного та комплексного планування діяльності СГП. Запропоновано реалізовувати активну цінову політику.

Ключові слова: конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств, економічне забезпечення конкурентоспроможності, екстенсивний напрям розвитку конкурентного середовища, інтенсивний напрям розвитку конкурентного середовища, фази відтворення трудового потенціалу, інвестиційна політика.

Skupeyko V. Economic aspects of competitiveness maintenance in agricultural firms

The paper justifies the need to investigate economic aspects of competitiveness maintenance in terms of agricultural firms. It also studies the phases of resource potential reproduction. Furthermore, labor potential is defined as a key element for the competitiveness of agricultural firms. The author offers to implement a planning model for the enterprises in agricultural sector with regard to their business activities. As well, the paper substantiates the importance of designing systemic and comprehensive plans for agricultural companies. At last, it suggests employing the tools of an active pricing strategy.

Key words: competitiveness of agricultural firms, economic aspects of competitiveness maintenance, extensive growth of a competitive environment, intensive growth of a competitive environment, phases of labor potential reproduction, investment policy.

Скупейко В. Экономическое обеспечение конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий
Обоснована необхідність дослідження механізмів економічного забезпечення конкурентоспроможності СХП. Исследованы фазы воссоздания ресурсного потенциала. Трудовой потенциал определен ключевой составляющей конкурентоспособности СХП. Предложено применять плановую модель в процессе осуществления хозяйственно-финансовой деятельности СХП. Доказана необходимость применения системного и комплексного планирования деятельности СХП. Предложено реализовывать активную ценовую политику.

Ключевые слова: конкурентоспособность сельскохозяйственных предприятий, экономическое обеспечение конкурентоспособности, экстенсивное направление развития конкурентной среды, интенсивное

направление развития конкурентной среды, фазы воссоздания трудового потенциала, инвестиционная политика.

Постановка проблеми. Функціонування сільськогосподарських підприємств (СПП), як і економічної системи загалом, передбачає наявність конкурентного середовища з можливістю застосовувати наявні конкурентні переваги шляхом реалізації процесу економічного забезпечення крізь призму ресурсного потенціалу й організаційно-економічних форм та методів конкурентної поведінки. Це у свою чергу зумовлює формування сукупності інвестиційних ризиків та скорочує обсяги їх надходження. Через високий рівень конкуренції між вітчизняними та іноземними сільгоспвиробниками першочерговим постає завдання не лише пошуку джерел інвестування, а й визначення механізмів економічного забезпечення конкурентоспроможності СПП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В науковій літературі існують різні підходи до визначення механізмів обґрунтування економічного забезпечення конкурентоспроможності СПП. У своїх працях вчені-економісти Агрес (2010), Онисько, Шматковська та Агрес (2010) приділили увагу проблемам формування й відтворення основних засобів. Питання державної політики у формуванні агропромислового комплексу висвітлили у своїх працях Голуб (2013), Руликівський (2009), Білоусько, Дем'яненко і Питулько (2005), а питаннями відтворення ресурсів займалися вчені-економісти Олійник (2011), Топішко (2008), Плаксієнко і Курбацька (2004). Інвестиційні процеси та процеси фінансування СПП досліджували Кашук і Плотнікова (2013), Рубан (2009), Гвоздей (2009) та ін. Водночас, попри вагомий доробок вчених-економістів щодо економічного забезпечення конкурентоспроможності СПП, цей напрям залишається недостатньо опрацьованим і потребує уточнень.

Постановка завдання. Наша мета – визначення механізмів економічного забезпечення конкурентоспроможності СПП та наявних взаємозв'язків між системами, формами й методами. Для досягнення поставленої мети окреслено такі завдання:

– узагальнити теоретичні засади конкуренції та конкурентних відносин із метою з'я-

сування особливостей їх прояву в аграрному секторі економіки;

– систематизувати й узагальнити методичні засади оцінки конкурентоспроможності СПП та його продукції;

– з'ясувати особливості й тенденції розвитку конкурентного середовища в аграрному секторі, визначити їх вплив на формування конкурентоспроможності СПП товаровиробників;

– обґрунтувати рекомендації щодо реалізації конкурентної стратегії диверсифікації в діяльності сільськогосподарських підприємств.

Методика дослідження та матеріали. Теоретичною і методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання питань теорії конкуренції та конкурентних відносин. Для вивчення процесів і явищ застосовували системний підхід, що дало змогу комплексно оцінити чинники, умови й обставини, які впливають на функціонування СПП, обґрунтувати підходи до оцінки конкурентоспроможності з позицій теорії ефективної конкуренції. У ході дослідження використано такі основні методи: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, стратегічного аналізу, монографічний, експертних оцінок.

Інформаційну базу дослідження сформували нормативно-правові акти України, Світової організації торгівлі, Головного управління статистики у Львівській області, Міністерства аграрної політики та продовольства України, наукова література.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи систему рішень щодо економічного забезпечення конкурентоспроможності СПП, які залежні не лише від політичних та економічних чинників, а й від географічного розміщення, кліматичних та екологічних умов функціонування, важливо здійснити аналіз засобів управління капіталом, доступних швидковідновлюваних ресурсів, наявної конкурентної стратегії та перспектив розвитку конкурентного середовища.

Розглядаючи екстенсивний напрям розвитку конкурентного середовища, важливо враховувати кількісний показник зростання суб'єктів конкуренції та ймовірність скорочен-

ня цільового конкурентного сегмента ринку. Для інтенсивного напрямку розвитку конкурентного середовища важливо враховувати наявні конкурентні переваги та ймовірність розширення цільового конкурентного сегмента ринку. Незалежно від того, який напрям розвитку конкурентного середовища досліджуємо, необхідно враховувати наявні конкурентоспроможні зв'язки та фази відтворення ресурсного потенціалу. Наприклад, за екстенсивного напрямку розвитку зростає кількісний показник трудового потенціалу (вартість праці), а за інтенсивного – якісний (якість праці).

Об'єднання окремих фаз відтворення трудового потенціалу і визначення їхнього фінансування дають змогу дослідити механізм економічного забезпечення конкурентоспроможності. Отже, поділ доцільно здійснити на такі фази (Качмарик та ін., 2012):

– фаза формування – базується на природних процесах (наприклад, народження людей). Ця фаза наповнюється фінансами за рахунок працездатного населення та фінансових ресурсів місцевих і державних бюджетів, тоді як СГП наповнюють її фінансовими ресурсами за допомогою, наприклад, сплати податків;

– фаза розподілу/перерозподілу – базується на процесах перерозподілу робочої сили із врахуванням потреб ринку щодо попиту та пропозиції на ньому, тобто кон'юнктури ринку праці. Необхідно зазначити, що ця фаза особливо чутлива до міграційних процесів трудового населення і потребує державного регулювання останніх;

– фаза використання – базується на використанні економічно активного населення із врахуванням таких показників, як фондоозброєність, рівень технологічного розвитку, рівень впровадження інноваційних процесів тощо. Для СГП ця фаза базується на забезпеченні кваліфікованими працівниками і, як наслідок, розширенні господарської діяльності;

– фаза пенсійного забезпечення – базується на використанні накопичених коштів застрахованих осіб на умовах, передбачених чинним законодавством.

Відповідно до такого розподілу за фазами структура витрат на відтворення трудового потенціалу виглядає так: «фаза формувань –

22,0%; фаза розподілу і перерозподілу – 8,0%; фаза використання – 55,0%; фаза пенсійного забезпечення – 15,0%» (Качмарик та ін., 2012, с. 141). Отже, розглядаючи трудовий потенціал як складову конкурентоспроможності СГП, можна стверджувати, що його використання є найвагомим чинником, фінансується за рахунок витрат обігу та залежить від динаміки темпів росту доходів населення, індексу споживчих цін, індексу рівня життя, а також рівня соціально-економічної безпеки населення та міграційних процесів. Останні призводять до того, що ввіз готівки перевищує її вивіз і, як наслідок, розмір реалізації товарів/послуг у разі перевищує фіксовані грошові доходи. Водночас такі процеси створюють умови для зниження якості товарів/послуг на внутрішньому ринку й сприяють розвитку недобросовісної конкуренції. Необхідно зазначити, що кадрове забезпечення, яке є елементом стратегії СГП, повною мірою залежить від життєвого циклу підприємства та напрямку його росту (за екстенсивного зростає кількість працівників, за інтенсивного – продуктивність праці), а також формується під впливом закону попиту та пропозиції на працю.

Відтворення матеріальних ресурсів СГП передбачає зміну конкурентоспроможності під впливом технологічних нововведень у структуру основних засобів, а також формування конкурентного рівня фондівіддачі у зв'язку зі зростанням темпів товарообігу відносно темпів зростання вартості основних засобів. Такий рівень конкурентного товарообігу сприяє зниженню рівня умовно постійних витрат СГП і впровадженню дієвих методів цінової конкуренції через, наприклад, зменшення роздрібною ціни. Водночас інвестиційна привабливість СГП порівняно з іншими підприємствами та галузями є достатньо високою, що пов'язано з реалізацією цільових інвестиційних проектів та використанням вартості землі як фінансового активу. Так, за інформацією, наданою Міністерством аграрної політики та продовольства України, за перше півріччя 2017 року в агропромисловому комплексі було реалізовано 233 інвестиційних проекти загальною вартістю 36,7 млрд грн (76% капітальних інвестицій – власні кошти СГП) (Міністерство ..., 2017).

Важливою складовою у формуванні економічної конкурентної переваги СГП є соціальна ефективність господарської діяльності у поєднанні з вимогами щодо споживчого кошика та його вартості, і як наслідок, виникнення потреби у скороченні витрат товаропросування, збільшенні ефективності використуваних фінансових ресурсів тощо. Саме раціональне використання ресурсів у поєднанні з ефективним менеджментом та індикативним плануванням сприяє реалізації стратегії розвитку СГП та його безбитковості. Системне й комплексне планування у поєднанні з індикативним сприяє залученню інвестицій, ефективному використанню ресурсів та реалізації конкурентної стратегії СГП не лише на рівні самого підприємства, а й на рівні держави. Тобто відбувається об'єднання економічних показників із фінансовими результатами як результат ефективного використання ресурсного потенціалу СГП. Саме поєднання власних конкурентних переваг із наявними обсягами товарообороту, на нашу думку, створює можливість формування ефективного бізнес-плану.

Отже, у процесі розроблення бізнес-плану господарсько-фінансової діяльності СГП необхідно змодельовати таку планову модель, яка:

- базуватиметься на інформаційних ресурсах підприємства із дотриманням принципів комплексності й системності планування;

- сприятиме забезпеченню достатнього рівня конкурентоспроможності й реалізації бізнес-стратегії;

- визначатиме критичні межі обсягів товарообігу;

- відображатиме ресурсний потенціал СГП.

Зокрема, розглядаючи ресурсний потенціал СГП, необхідно враховувати точку мінімальної рентабельності, яка відшкодовує витрати й забезпечує рентабельність підприємства. Такий показник є мінімально допустимим плановим показником.

Конкурентні переваги ресурсного потенціалу СГП, процеси відтворення економічних ресурсів і капіталізація фінансових результатів враховують у точці ресурсозабезпечення прибутку. Водночас остання передбачає пев-

ну послідовність дій щодо визначення обсягу товарообігу СГП, а саме:

- побудова динамічної моделі за результатами розрахунку ефективності використання ресурсів для забезпечення конкурентоспроможності підприємства з урахуванням певних груп показників (основні засоби, трудові ресурси, оборотні кошти);

- розрахунок ефективності використання ресурсів підприємствами-конкурентами;

- проведення порівняльного аналізу ефективності використання ресурсів власного підприємства та підприємств-конкурентів із визначенням максимального показника конкурентоспроможності ресурсного потенціалу;

- розрахунок товарообігу за окремими видами ресурсу із визначенням мінімального ресурсозабезпечувального показника;

- моделювання заходів щодо використання ресурсного потенціалу та досягнення запланованого рівня конкурентоспроможності СГП.

Для виконання перелічених дій необхідно використовувати бухгалтерську й статистичну звітність підприємств єдиного конкурентного середовища або середні показники по регіону (країні). Водночас такий перелік доречний для проведення економічної діагностики конкурентного середовища та рівня інтенсивності його розвитку.

Управління капіталом СГП можна здійснювати через визначення середнього рівня конкурентоспроможності, оптимізацію структури для подальшого обґрунтування амортизаційних витрат з метою ефективного відтворення ресурсів в умовах реалізації активної цінової політики. У свою чергу цінова політика (відкрита цінова або прихована нецінова політика) потребує економічного обґрунтування застосовуваних методів, має відображати форми й методи отримання прибутку, капіталізація якого окреслює термін окупності інвестицій. За таких умов цінова конкуренція сприяє отриманню прибутку та виконанню соціально-економічного завдання СГП.

Водночас цінова конкуренція може формувати мінімальну роздрібну ціну на рівні безбитковості і, як наслідок, не забезпечувати виконання цільового завдання – отримання прибутку. Попри те, вона сприяє зростан-

ню цільового сегмента ринку та його монополізації.

Необхідно зазначити, що зниження ціни як засобу впливу на споживчий попит та засобу впливу на зміну обсягів реалізації доцільно використовувати у процесі впровадження господарської діяльності як оперативний чи тактичний захід цінової політики, яка націлена на зміну рівня конкурентоспроможності СГП та на зміну соціального ефекту з боку кінцевого споживача.

Висновки та перспективи подальших наукових пошуків. Загалом цінова конкуренція сприяє посиленню конкурентних переваг, розвитку конкурентного середовища та реалізації конкурентної стратегії СГП. Націленість України на світовий економічний простір вимагає у вітчизняних СГП (попри проблеми зменшення витратомісткості товарного обігу, перешкоди щодо запровадження інноваційних технологій, проблеми формування достатнього соціального ефекту та необхідного рівня продовольчої безпеки) розвивати цінову конкуренцію. Через економічну й політичну нестабільність, які мають місце в країні, збільшується ризик щодо інвестиційних надходжень. Однак цю ситуацію можна регулювати за допомогою системного та комплексного планування діяльності СГП не лише на рівні підприємства, а й на рівні держави.

В Україні спостерігаємо тенденцію до підвищення конкурентності аграрного виробництва. Власники найефективніших підприємств намагаються отримати додаткові доходи за рахунок розширення їх діяльності, концентрації виробництва. Сучасні конкурентні відносини характеризуються низкою особливостей, зокрема концентрацією суперництва не в самій галузі, а серед покупців продукції (заготівельних, переробних підприємств). Досить гострою є опосередкована конкуренція між СГП за землю, бюджетні кошти, виділені у формі державної підтримки сільського господарства. До внутрігалузової конкуренції в аграрному секторі відносимо елементи економічного суперництва між сільгосппідприємствами й господарствами населення. Результатами видової конкуренції в галузі є зміни в товарній структурі виробництва, що впливають на формування спеціалізації сільськогосподарських підприємств. Цінова конкуренція сприяє посиленню конкурентних переваг, розвитку конкурентного середовища та реалізації конкурентної стратегії СГП.

Отже, процеси планування й прогнозування показників конкурентоспроможності СГП та можливості використання конкурентних переваг і визначення їхньої ефективності виступають засобами конкурентної стратегії й потребують подальших досліджень.

СПИСОК ПОСИЛАНЬ

Агрес, О. Г., 2010. Джерела формування та відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств. *Strategiczne pytania swiatowej nauki – 2010: materialy V miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji*. Przemysl.

Білоусько, Я. К. *Економічні аспекти державної технічної політики в агропромисловому комплексі*. Київ: ННЦ ІАЕ.

Гвоздей, Н. І., 2009. Фінансовий план інвестиційної діяльності. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин: III Міжнар. наук.-практ. конф.* Умань: Видавець «Сочінський».

Голуб, Т. І., 2013. Деструктивні зміни у формуванні напрямів аграрної політики України в умовах глобалізації світових ринків. *Аспекти прогнозування економічного та соціального розвитку країн: зб. наук. праць*. Дніпропетровськ, 1, с. 93–99.

Качмарик, Я. Д., Куцик, П. О., Лупак, Р. Л. та Качмарик, І. Я., 2012. *Економічний механізм забезпечення конкурентоспроможності торговельного підприємства*: [монографія]. Львів: Піраміда.

Кашук, Е. Н. и Плотникова, М. Ф., 2013. Организационно-экономические основы инновационно-инвестиционного развития аграрного сектора. *Actual problems of economies of post-communist countries at current stage: Proceedings of materials of International Scientific-Practical Conference*. Tbilisi: Publishing house of Paata Gugushvily Institute of Economics of TSU.

Міністерство аграрної політики та продовольства України [online] Доступно: <http://minagro.gov.ua/node/24808> [Дата звернення 12 жовтня 2017].

Олійник, Т. І., 2011. Інвестиційна політика АПК та її механізм у процесі відновлення основних засобів виробництва. *АгроІнком*, 4–6, с. 61–65.

Онисько, С. М., Шматковська, Т. О. та Агрес, О. Г., 2010. До проблематики формування та відтворення основних засобів на сільськогосподарських підприємствах. *Держава та регіони: Серія: Економіка та підприємництво*, [online] 2, с. 139–145. Доступно: http://www.nbuu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Dtr_ep/2010_2/index.html [Дата звернення 12 жовтня 2017].

Плаксієнко, В. Я., Курбацька, Л. М., 2004. Особливості відтворення окремих видів ресурсів в АПК. *Держава та регіони*, 6, с. 203–209.

Рубан, Р. І., 2009. Вплив фондівддачі та продуктивності праці на ефективність інвестицій в аграрних підприємствах. *Таврійський науковий вісник: зб. наук. праць*. Херсон: Айлант, 63 (2). с. 131–138.

Руликівський, В. П., 2009. Методичний підхід до формалізації задачі державного управління розвитком агропромислового комплексу з врахуванням потреб держави у забезпеченні продовольчої безпеки. *Економіка і Держава*, 8, с. 99–101.

Топішко, Т. І., 2008. Проблеми відновлення матеріально-технічної бази АПК на інноваційній основі. *Наука й економіка*. Хмельницький: ПВНЗ «Хмельницький економічний університет», 3 (11), с. 333–337.

